

KITAIBELIA	XII. évf. 1. szám	pp.: 26-29.	Debrecen 2007
------------	-------------------	-------------	---------------

A *Pisum elatius* Stev. és más új növényfajok a Bakony hegységből

BAUER Norbert¹ – BÖLÖNI János²

¹MTM Növénytár, H-1476 Budapest, Pf. 222, bauer@bot.nhmus.hu

²MTA ÖBKI, H-2163 Vácrátót, jboloni@botanika.hu

Bevezetés

A Bakony hegység flórájára vonatkozó ismereteket, számos saját adattal is gazdagítva RÉDL (1942) foglalja össze. A 20. század második felében a florisztikai kutatások kezdetben folyamatosak és érdekes eredmények sorát hozzák (BOROS 1944, 1954, BOROS – VAJDA 1957, TALLÓS 1956, 1959, SZALAI 1957, FEKETE 1959, FEKETE et al. 1961, SZODFRIDT – TALLÓS 1965, 1966, 1968), majd az 1970-80-as években a florisztikai kutatások megbecsültsége csökkent. A Bakonyi Természettudományi Múzeumban őrzött Tallós- és Szalai-herbárium érdekes adatai, valamint Galambos István ebből az időszakból származó gyűjtései csak a közelmúltban jelentek meg (GALAMBOS 1998, 2001). Az 1990-es évek második felétől a megerősödő, és korábnál nagyobb létjogosultságot élvező természetvédelem által támasztott igénye, és örvendetes felfedezések kedvező irányba mozdították a magyar flóra kutatásának ügyét. A tájféldrajzi értelemben vett Bakonyvidéken is intenzív flórakutatók értékes adatokkal gazdagították e területről összegyűlt ismereteinket, számos bizonytalan előfordulású taxon aktuális jelenléte nyert bizonyítást, gazdagodott az ismert lelőhelyek száma és a területre új fajok is előkerültek (vö. MOLNÁR et al. 1996, 1997, BÖLÖNI et al. 1997, BÖLÖNI – KIRÁLY 1997a, 1997b, KOVÁCS – TAKÁCS 1997, MÉSZÁROS 1997, LÁJER 1998, KEVEY 1999, BAUER – MÉSZÁROS 2000, BAUER 2001, 2004, KOVÁCS 2001, MÉSZÁROS – SIMON 2001, PINKE et al. 2003).

Az alábbiakban az elmúlt néhány évben megtalált, a Bakony hegységből (mely alatt a tájféldrajzi értelemben használatos Északi-és Déli-Bakonyt értjük) korábban nem publikált új növényfaj előfordulásait közöljük, KEF-kóddal és az élőhelyre, állományra vonatkozó fontosabb megjegyzésekkel. Alábbi adataink többsége a besorolás szerint az Északi-Bakonyhoz tartozó, de viszonylagos egységessége (klíma, geológia, geomorfológia) miatt önálló kistájként is tárgyalható Keleti-Bakonyból származik, melynek növényzetét FEKETE (1964) növényföldrajzi áttekintése is önálló egységként tárgyalja. Az enumerációban a szerzők nevük rövidítésével jegyzik adataikat. A herbáriumi példánnyal dokumentált növények az MTM Növénytár Herbarium Carpato-Pannonicum gyűjteményébe kerültek, ezeket BP jelzéssel és a lap sorszámaival láttuk el. A felsorolásban a taxonok nevezéktana SIMON (2000) munkáját követi.

Enumeráció

Pisum elatius Stev.: A Keleti-Bakonyban a Bér-hegy (Tés) déli oldalán [8774.3], meredek lejtőn kialakult bokorerdőben, cserjésben került elő kis populációja (BP 668938; BN, BJ egymástól függetlenül). A növény a hegy meredek déli lejtőjének, nyíltabb *Cotino-Quercetum pubescentis* állományaiban több ponton megtalálható. A *Pisum elatius* legközelebbi ismert előfordulása a Vértes-hegységhez tartozó Csóka-hegyen él hasonló szituációban (itt Boros Ádám és Vajda László 1953-ban, Barina Zoltán 2002-ben gyűjtötte a fajt). A Bér-hegy sashérce geomorfológiailag kissé elüt a Keleti-Bakony más hegyeitől (így a szomszédos Móroc-tetőtől és Fajdas-hegytől is), mert bár köztetani szempontból triász dolomit építi fel, itt tektonikus okokból szokatlanul vastagpados fáciése van felszínén, mely a déli oldalon néhol különösen meredek lejtőket eredményezett, feltehetően melegebb mikroklímával. Erre utal a

Bér-hegy bokorerdeiben több ponton megtalálható, szintén igen melegkedvelő *Crepis nicaensis* Balb. előfordulása is, melynek RÉDL (1942) flóraművében csak egy adata (Sukoró, Vitéz Bartha Andor herbárium) szerepel, ill. az MTM Herbarium Carpato-Pannonicum gyűjteményében is csak egy korábbi lapja van a hegységből („...in sylva Bakony inter Városlöd et Nagy Vasony” megjegyzéssel, Sándor József gyűjteményéből [rev. Somlyay L.]), továbbá a Balaton-felvidéken is igen ritka. A Bér-hegy flórája a Keleti-Bakony és a közvetlenül szomszédos, hasonló adottságú hegyekkel összehasonlítva is különleges, több olyan növényföldrajzi szempontból fontos taxont őriz, melyeket hegységből máshonnan nem, vagy legfeljebb 1-2 pontról ismerünk. A Bér-hegy déli lejtőjén tömeges *Carduus hamulosus* Ehrh., a Bakony más területeiről (eddig) nem került elő, a

platón előfordul *Doronicum hungaricum* (Sadl.) Rchb. még a Burok-völgy peremén, ill. a délnyugati nagy sziklán fennmaradt *Aurinia saxatilis* (L.) Desv. is csak még egy helyen a Baglyas-hegyen (3 pontján) él a hegységben. Ugyancsak e sorban említhető a Bér-hegy sziklás lejtőin néhol (400 tszf. m-on is) tömeges *Inula germanica* L. is.

Vicia narbonensis L. subsp. *serratifolia* (Jacq.) Arc.:

A Bér-hegy (Tés) meredek déli lejtőjén, 1 ha-on belül, 400-450 m tszf. magasságban került elő két kisebb állománya, amely összesen mintegy 100 tövet számlálhat. A faj jelenlegi élőhelye köves talajú száraz gyepek szegélye. A sok zavarástűrő és szegélyekre jellemző fajt tartalmazó gyepek jelenleg molnyos tölgy és magas kőris fákkal, kis facsoportokkal, húsos som uralta cserjésekkel mozaikosak. Korábban az erdős-cserjés rész borítása nagyobb volt. A faj hazánkban igen ritka és szórványos elterjedésű, a Bér-hegyhez legközelebb a balaton-felvidéki Csobáncról (BAUER et al. 2004) és Keszthely környékéről van adata (BJ) [8774.3].

Myrrhoides nodosa (L.) Cannon:

Isztimér községhatár területére eső Som-hegy (K-Bakony) északi lejtőjének löszös heglábán, telepített akácok szélén került elő (BP 663907; BN) [8674.4]. Hasonló termőhelyen a Keleti-Bakonyban valószínűleg több helyen előforduló faj. A Balaton-felvidéken (a Tihanyi-félsziget több pontján, a Badacsonyon, a Tóti-hegyen) több nagy állománya is ismert.

Cephalaria transylvanica (L.) Schrad.:

Inota: Baglyas-hegy (K-Bakony) déli oldalán, a Baglyas-szőlőhegyen földút mellett szálanként, és a heglábon a szőlők közt fennmaradt kis dolomitdombon a Szegletes-tanyától K-re, valamint az ún. "Készenléti-lakótelep" felett tömegesen (BP 671362, BN) [8775.3]. A Pápa környékéről (pl. a Bakonyaljához tartozó Törzsökhegyről) TALLÓS (1959) említi, PILLITZ (1910) Veszprém vármegyei flóraműve a Mezőföldhöz tartozó "Kenese" (Balatonkenese) mellől jelzi. Inota és Csór közt a 8-as főút mellett több ponton tömeges (más alföldi taxonokkal: pl. *Plantago maritima* L., *Bassia scoparia* (L.) Voss., *Senecio doria* Nath., *Aster tripolium* L. subsp. *pannonicus* (Jacq.) Soó), ezek már a Mezőföldhöz sorolandó adatai.

Anchusa barrelieri (All.) Wittm.: A Baglyas-hegyen (Inota), a hegy ÉNy-részén, a Hideg-völgyre NyÉNy-i irányba lefutó aszóvölgy peremén [8775.3], DNy-i kitérségben találtak mintegy 200 tövet (BP 671365; BN). E növényföldrajzi

szempontból jelentős, pontus-mediterrán elterjedésű taxon a RÉDL (1942) flóraművében és cikkekben sem szerepel, LENCSES (1996), a Baglyas-hegyről készített, kismonográfia jellegű tanulmánya sem említi. PILLITZ (1910) Veszprém vármegyei monográfiájában a Kanitz által megjelentetett, Kitaibel adatokra és a NEILREICH (1866) művére hivatkozva „A hódosi erdőben Komáromnál Veszprém megyében” megjegyzéssel említi, de ez nem bakonyi adatra vonatkozik. Kitaibel útnaplójából (vö. GOMBOCZ 1940) kiderül, hogy a Wald Hodos-t, Káloz – Dég – Mezőkomárom (ma Lajoskomárom) útvonalon érintette (1798.06.13-án), a növényt „*neue Myosotis, die ich im Banat fand.*” megjegyzéssel említi [*Myosotis obtusa* W. et K. = *Anchusa barrelieri* (All.) Wittm.]. Az előfordulás kapcsán az MTM herbáriumának áttekintése során azonban előkerült a növény két, Boros Ádám által, 1955.05.15-én gyűjtött (indet) lapja [„*Comit. Fejér. In rupestribus dolomitibus montis Baglyas-hegy prope Inota*” lelőhelymegjelöléssel] (det. Somlyay L. 2003). BOROS (1973) terepnaplójából kiderül, hogy a fajt már terepen felismerte.

Lepidium densiflorum Schrad.:

Veszprém-Kádárta: Rác-halála [8873.4], a "Tank-tó" melletti földút szélén a Bakonyban ritka *Sisymbrium altissimum* L., valamint *Reseda luteola* L., *Ajuga chamaepitys* (L.) Schreb., *Lappula squarrosa* (Retz.) Dum. mellett (BP 663798; BN). A növény az Inota és Csór felett magasodó Baglyas-hegy – Akasztó-hegy vonulat plató részén is előkerült [8775.3], murvás földút bolygatott szélén *Diplotaxis tenuifolia* (Jusl.) DC, *Bupleurum affine* Sadler, *Marrubium peregrinum* L., *Euphorbia glareosa* Pall., *Achillea nobilis* L. subsp. *neilreichii* (Kern.) Velen., *Aegilops cylindrica* Host társaságában. (BP 671364; BN)

Carduus crispus L.:

A Magas-Bakonyban Fenyőfő: Kisszépalma-pusztá közelében [8772.2], a Kőris-hegy keleti lejtőjén lefutó Esztergályos-árok alatt (~450 m tszf.), üde erdő (~gyertyános-tölgyes) irtásán került elő, mintegy 30 négyzetméteren tömeges. A Magyarországon szórványos elterjedésű faj bakonyi előfordulását nem ismertetik és bizonyító példánya sem került elő. (BP 671363; BN)

Stipa dasyphylla Czern.:

Öskü: Felső-Balla területén [8774.3], a „Lötér” északi peremén került elő néhány erős töve (BP 671366; BN). A Dunántúli-középhegység nyugati részén igen ritka növény a Balaton-felvidékről a közelmúltban ALMÁDI (1996) közlése alapján vált ismertté, a Tapolca melletti Kula-dombról.

Summary

The *Pisum elatius* Stev. and other new species in the flora of the Bakony Mountains

N. BAUER – J. BÖLÖNI

Occurrence of unpublished taxa from the Bakony Mts. (including Northern and Southern Bakony) was recorded (*Pisum elatius*, *Vicia narbonensis* subsp. *serratifolia*, *Myrrhoides nodosa*, *Anchusa barrelieri*, *Lepidium densiflorum*, *Cephalaria transsylvanica*, *Carduus crispus*, *Stipa dasyphylla*) together with CEU-codes and notes about the habitats and the stands. Specimens have been deposited in the Herbarium Carpato-Pannonicum of the Hungarian Natural History Museum.

Irodalom

- ALMÁDI L. (1996): Új *Stipa dasyphylla* termőhely a Balaton-felvidéken. – A "Lippay J." Tudományos Ülésszak Előadásainak Összefoglalói, Budapest, p. 2.
- BAUER N. (2001): Florisztikai adatok a Bakonyból és a Bakonyaljáról – Fol. Mus. Hist.-Nat. Bakonyiensis **17**: 21-37.
- BAUER N. (2004): Florisztikai adatok a Bakonyból és a Bakonyaljáról II. – *Kitaibelia* **9**(1): 187–206.
- BAUER N. – MÉSZÁROS A (2000): A *Viola collina* Bess. új előfordulásai és cönológiai viszonyai a Bakonyban – Fol. Mus. Hist.-Nat. Bakonyiensis **16**: 75-92.
- BAUER N. – MÉSZÁROS A. – SIMON P. (2004): Adatok a Balaton-felvidék flórájának ismeretéhez III. – *Kitaibelia* **9**(1): 207–219.
- BOROS Á. (1944): A *Cotinus coggygria* hazai elterjedéséhez. – Bot. Közlem. **41**: 152.
- BOROS Á. (1954): Florisztikai közlemények IV. – Bot. Közlem. **45**: 247-250.
- BOROS Á. (1973): Florisztikai jegyzetek. – MTM Növénytár, Budapest, kézirat
- BOROS Á. – VAJDA L. (1957): A Bakony és a Balaton-felvidék *Sphagnum*-lápjai. – Ann. Inst. Biol. Hung. (Tihany) **24**: 283-287.
- BÖLÖNI J. – KIRÁLY G. – SZMORAD F. – TÍMÁR G. (1997): Új adatok az Északi-Bakony flórájának ismeretéhez – *Kitaibelia* **2**(1): 13-19.
- BÖLÖNI J. – KIRÁLY G. (1997a): A bajuszvirág (*Epipogium aphyllum* [F. W. Schmidt] Sw.) két új előfordulása a Bakonyban – *Kitaibelia* **2**(1): 20-21.
- BÖLÖNI J. – KIRÁLY G. (1997b): A Bakony florisztikai feltárásának részeredményei – *Kitaibelia* **2**(2): 210-212.
- FEKETE G. (1959): *Stipa bromoides* (L.) Dörf. eine neuentdeckte Pflanze in Ungarn. – Acta Bot. Hung. **5**: 349-356.
- FEKETE G. (1964): A Bakony növénytakarója. – A Bakony természettudományi kutatásának eredményei 1.
- FEKETE G. – MAJER A. – TALLÓS P. – VIDA G. – ZÓLYOMI B. (1961): Angaben und Bemerkungen zur Flora und zur Pflanzengeographie des Bakonygebirges. Ann. Hist.-Nat. Mus. Nat. Hung. **53**: 241-253.
- GALAMBOS I. (1998) Adatok a Bakony hegység flórájához I. – Fol. Mus. Hist.-Nat. Bakonyiensis (Zirc) **13**: 55-61.
- GALAMBOS I. (2001) Adatok a Bakony hegység flórájához II. – Fol. Mus. Hist.-Nat. Bakonyiensis (Zirc) **17**: 7-20.
- KEVEY B. (1999): Újabb montán reliktum a magyar flórában: *Ranunculus nemorosus* DC. – *Kitaibelia* **4**: 271-272.
- KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. (1997): A Sümeg-Tapolcai-hát és a Déli-Bakony néhány dolomitos felszínének botanikai értékei. – *Kanitzia* **3**: 97-124.
- KOVÁCS J. A. (2001): Adatok a Déli-Bakony flórájának ismeretéhez 2. – *Kanitzia* **9**: 181-210.
- LÁJER K. (1998): Az *Aldrovanda vesiculosa* L. újabb előfordulása és egyéb adatok Magyarország flórájának ismeretéhez. – *Kitaibelia* **3**(2): 263-274
- LENCSES G. (1996): A várpalotai Baglyas-hegy természeti értékei és növényvilága – Bio-Gero Ökocsoport, Várpalota – Nagykanizsa.
- MÉSZÁROS A. – SIMON P. (2001): Adatok a Déli-Bakony flórájának ismeretéhez I. – *Kitaibelia* **6**(1): 113-120.
- MÉSZÁROS A. (1997): Adatok Várpalota környékének flórájához. – *Kitaibelia* **2**(1): 51–55.
- MOLNÁR A. – SÜLYOK J. – VIDÉKI R. (1996): A *Gladiolus palustris* Gaud előfordulása a Bakonyalján és a Tapolcai-medencében. – *Kanitzia* **3**: 125-136.
- MOLNÁR A. – VIDÉKI R. – SÜLYOK J. (1997): Adatok a lápi békabuzogány (*Sparganium minimum* Wallroth 1840) ismeretéhez. – *Kitaibelia* **2**(2): 164-168.
- PILLITZ B. (1908, 1910): Veszprém vármegye növényzete. – Veszprémvármegyei Múzeum Kiadványai, Veszprém, 167 pp.
- PINKE GY. – SCHMIDT D. – SCHMIDTMAJER Á. – KIRÁLY G. – UGHY P. (2003): adatok a Dunántúli-középhegység és a Nyugat-Magyarországi peremvidék gyomflórájának ismeretéhez I. – *Kitaibelia* **8**(1): 161-184.

- RÉDL R. (1942): A Bakonyhegység és környékének flórája. Magyar flóraművek V. – Egyházmegyei Könyvnyomda, Veszprém, 159 pp.
- SIMON T. (2000): A magyarországi edényes flóra határozója. 4. Átdolgozott kiadás – Tankönyvkiadó, Budapest.
- SZALAI M. (1957): Adatok Halimba környékének flórájához. – Bot. Közlem. **47**: 117.
- SZODFRIDT I. – TALLÓS P. (1962): *Carex hartmani* Cajander Magyarországon és újabb florisztikai adatok a Bakonyaljáról. – Bot. Közlem. **49**: 258-262.
- SZODFRIDT I. – TALLÓS P. (1965): Újabb adatok a Dunántúl flórájához. – Bot. Közlem. **52**: 23-84.
- SZODFRIDT I. – TALLÓS P. (1966): A *Koeleria pyramidata* (Lam.) Domin Magyarországon Újabb florisztikai adatok a Felsőnyirádi-erdőből. – Bot. Közlem. **53**: 31-33.
- SZODFRIDT I. – TALLÓS P. (1968): Újabb adatok a Dunántúl flórájához. – Bot. Közlem. **55**: 3013-314.
- TALLÓS P. (1959): Növényföldrajzi és florisztikai adatok a Dunántúlról. – Bot. Közlem. **48**(1-2): 77-80.
- TALLÓS P. (1956): Érdekes és újabb florisztikai adatok a Bakonyból és Magyarország egyéb tájairól. – Bot. Közlem. **46**: 313-314.